

Agrárközgazdasági és Vidékfejlesztési Tanszék

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Török Áron

Hungarikumok – Magyarország földrajzi árujelzői

**Az eredetvédelem szerepe a XXI. századi mezőgazdaságban és
élelmiszertermelésben – a pálinka példájának tanulságai**

című Ph.D. értekezéséhez

Témavezető:

Dr. Mizik Tamás
egyetemi adjunktus

© Török Áron

Tartalomjegyzék

1	Kutatási előzmények és a téma indoklása.....	3
1.1	Témaválasztás indoklása	3
1.2	Kutatási előzmények.....	3
1.3	A dolgozat hipotézisei	4
2	Felhasznált módszerek	5
2.1	Az eredetvédelem hatásai nemzeti szinten	5
2.2	Az eredetvédelem hatásai nemzetközi szinten	6
3	Az értekezés eredményei	10
3.1	Az eredetvédelem hatásai nemzeti szinten	10
3.2	Az eredetvédelem hatásai nemzetközi szinten	12
4	Következtetések összegzése.....	15
5	Főbb hivatkozások	17
6	A témakörrel kapcsolatos saját publikációk	20

1 Kutatási előzmények és a téma indoklása

1.1 Témaválasztás indoklása

Az Európai Unió mezőgazdasági és élelmiszeripari minőségpolitikájának alapvetően három pillére van: földrajzi árujelzős termékek, hagyományos és különleges termékek és a biotermékek. Mindezek alapján egyértelműen beazonosítható, hogy Európában a döntéshozók elsődlegesen azoknak a termékeknek szánják kiemelt szerepet, amelyek az előállítási területhez szorosan kötődnek, minőségüket a sokszor évszázadok alatt, helyben kialakult termelési/előállítási know-how biztosítja.

A Magyarországhoz közvetlenül kapcsolható, kiemelkedő minőségű termékeket szokás a köznyelvben hungarikumnak hívni, azonban az elnevezés pontos definiálását csak a 2012-ben megjelent Hungarikum Törvény szabályozza. A disszertáció éppen ezért hungarikumként azokra a termékekre tekint, amelyeket az Európai Unió szabályozás is földrajzi árujelzős magyar terméknek ismer el.

Mindezek alapján a dolgozat arra kíván választ adni, hogy az uniós földrajzi áruvédelemben részesülő magyar termékek esetében a törvényi szabályozásnak van-e hatása a termékek versenyképességére, azok jövedelmezőségére.

1.2 Kutatási előzmények

A termékek és azok származási helyének összekapcsolása – bár több évszázados múltra tekint vissza – csupán az utóbbi húsz évben kapott kiemelt figyelmet az élelmiszergazdaságban, s ugyanez mondható el a kapcsolódó kutatásokról is. Fontos tendenciaként kiemelendő, hogy a kutatásokban általában azok az országok vettek részt legintenzívebben, amelyek élelmiszergazdaságaiban kiemelt szerepet játszanak az (uniós) eredetvédelemben részesülő termékek (elsősorban a mediterrán országok, illetve Hollandia, Egyesült Királyság, Németország és Svájc).

Az Európai Unió kutatási keretprogramjainak egyes témái is kiemelten foglalkoznak a témával. A multilaterális kutatásokban túlnyomó részt a már korábban említett országok vettek részt, az új tagországok – köztük Magyarország is – eddig marginális mértékben kapcsolódtak be.

Az európai agrár(köz)gazdaság legfontosabb tudományos szervezete az Európai Agrárközgazdászok Szövetsége (EAAE). A háromévente megtartott tudományos konferenciák mellett számos szeminárium is színteret biztosít a kutatási eredmények

ismertetésére. Az elmúlt közel másfél évtized alatt négy olyan szeminárium is megrendezésre került, amelynek eredményei közvetlenül kapcsolhatóak a témához.

A kapcsolódó kutatási előzmények egyértelműen alátámasztják a téma fontosságát, ugyanakkor rávilágítanak arra is, hogy Magyarországon mindeközéig az eredetvédelemmel kapcsolatos kutatások nem kerültek előtérbe. Noha több doktori értekezés is (Malota [2003], Pallóné [2003], Szabó [2006], Panyor [2007] és Popovics [2009]) érintőlegesen foglalkozik a témával, az eredetvédelemnek és a védelemben részesülő termékek versenyképességének vizsgálatát mindeközéig még nem végezte el senki. Jelen dolgozat témáját és célkitűzését tekintve ezen a területen kíván elhelyezkedni.

1.3 A dolgozat hipotézisei

A dolgozat alapvető célkitűzése, hogy az eredetvédelmet annak gazdasági dimenziójában vizsgálja, s a földrajzi árujelzők, valamint a termékek versenyképessége között kapcsolatot keressen, s azt jellemezze. A téma megfelelő mélységű vizsgálatához kvalitatív és kvantitatív kutatások egyaránt szükségesek, amelyek során mind a földrajzi árujelzők jogszabályi környezetének körülírására és elemzésére, mind pedig konkrét versenyképességi számítások elvégzésére is sor kerül.

A dolgozat központi kérdése annak vizsgálata, hogy az eredetvédelem milyen gazdasági hatást gyakorol a XXI. századi mezőgazdaságra és élelmiszertermelésre, különös tekintettel Magyarországon. A disszertáció központi gondolata tehát a következő:

A jogszabályok által nyújtott védelem közvetlen versenyelőnyt biztosít a földrajzi árujelzős termékek számára.

A fenti kérdést mind nemzeti, mind nemzetközi szinten vizsgálni kívánom, így a dolgozatnak két központi hipotézise a következő:

Az eredetvédett termékeket előállító vállalkozások jövedelmezőségi szintje magasabb azokhoz a nemzeti versenytársaikhoz képest, akik nem jogosultak ilyen termékek előállítására.

Az eredetvédett termékeket előállító országok ezen termékeik nemzetközi kereskedelmében megnyilvánuló komparatív előnyökkel rendelkeznek azokhoz az országok képest, akik nem jogosultak ilyen termékek előállítására.

A dolgozat két hipotézisének vizsgálata mellett kitér az Európai Unió eredetvédelmi rendszerének legfontosabb dimenzióira, illetve állást foglal a hungarikum megnevezéssel kapcsolatban is.

2 Felhasznált módszerek

A dolgozatban az eredetvédelem szerepét vizsgálom a pálinka példáján, mind nemzeti, mind pedig nemzetközi szinten.

2.1 Az eredetvédelem hatásai nemzeti szinten

A dolgozat ezen részében tehát azt a feltevést vizsgálom, hogy az eredetvédelemnek van-e kimutatható hatása a vállalkozások szintjén a magyar pálinka ágazatban. A dolgozatban bemutatott földrajzi árujelzős pálinkák termékleírásaiban a jogosult területek települési szinten meghatározottak, így az egyes pálinkafőzdek egyértelműen beazonosíthatóak eredetvédelem szempontjából. Vizsgálataimban először az eredetvédelem főbb fundamentális pénzügyi mutatókra (árbevétel, mérlegfőösszeg, adózás előtti eredmény stb.) gyakorolt hatását nézem meg, majd ezután a nemzetközi és hazai szakirodalom főbb mutatószámainak (ROS, ROA, ROE stb.) viszonylatában végzek számításokat.

A leíró statisztikai elemzések és panelvizsgálatok után többváltozós statisztikai módszer segítségével a minta további tesztelésére is sor került. A klaszteranalízis széles körben elterjedt módszere a többváltozós adatelemzésnek. A rendelkezésre álló adatbázis paraméterei alapján hierarchikus klaszteranalízis elvégzése indokolt (Hair et al [1998]), melyek közül a Ward-féle eljárás lett alkalmazva, amely a legkisebb belső szórásnégyzet-növekedés elve alapján sorolja be a megfigyelési egységeket a különböző klaszterekbe. Végül korrelációs számításokra kerül sor azt vizsgálva, hogy a dummy változóként kezelt eredetvédelem statisztikailag bizonyíthatóan kapcsolatban áll-e a jövedelmezőséggel.

A vizsgálatok időhorizontja a 2008-2011 közötti négy üzleti év, amit több tényező is indokol. Először is, a Pálinka Törvény, illetve a szeszesitalok földrajzi árujelzését szabályozó EK rendelet is 2008-ban lépett életbe, így a törvényi szabályozások kézzelfogható hatása csak innentől fogva érzékelhető. Másodsorban, a pálinka ágazat ezredfordulóhoz köthető megújulása után számos új főzde kezdte meg tevékenységét, így azok működése csak az évtized második felére érte el azt a szintet, ami már érdemben vizsgálható. Végül, de nem utolsó sorban a pálinka kínálati oldala egyre inkább telítődik, így a 2008-2011-es időszakot már mintegy érett piacot lehet vizsgálni.

A különböző statisztikai számítások elvégzéséhez a STATA programcsomag 12.0-ás verziószámú változata került használatra.

A vizsgálat elvégzéséhez 65 kereskedelmi főzde pénzügyi adatait használtam fel, amik közül 20 jogosult az öt EU-s eredetvédelemben részesülő pálinka előállítására, míg a fennmaradó 45 főzde földrajzi elhelyezkedéséből adódóan erre nem jogosult. A minta nagysága közel lefedi az összes kereskedelmi főzdet, azonban fontos megjegyezni, hogy több főzde a vizsgált időszak folyamán vált bérfőzdeből kereskedelmi főzdevé. A földrajzi árujelzős termékek előállítására való jogosultságot a vállalkozások cégkivonata alapján, azok székhelye, telephelye, vagy esetleges fióktelepe alapján állapítottam meg a vonatkozó termék-leírások területi lehatárolásával való összehasonlítás alapján. A számítások alapját tehát a vállalkozások mérleg és eredmény kimutatásaiból, illetve kiegészítő mellékleteiből nyert adatok képezik, melyek az egyes társaságok éves beszámolóiból származnak.

A vizsgálat eredményeinek értelmezésekor figyelembe kell venni, hogy az adatok az egyes vállalkozások éves beszámolóiból származnak, amelyek egyes esetekben a valóságtól eltérhetnek, különös tekintettel a vállalkozások eredmény szintjével kapcsolatban. Mivel azonban más megbízhatóbb adatbázis nem áll a rendelkezésre, ezért a dolgozat ezt az adatbázist elfogadhatónak tekinti.

2.2 Az eredetvédelem hatásai nemzetközi szinten

Az eredetvédelem hatását nemzetközi szinten érdemes az ágazat nemzetközi kereskedelemben való szerepével vizsgálni, annak versenyképességi mutatók alapján való elemzését lefolytatni. Ennek érdekében a pálinkaszektor egészét érdemes vizsgálni, s a gyümölcspárlat exportunk kivételét a legfontosabb regionális versenytársainkkal összehasonlítva vizsgálni azt, hogy van-e kapcsolat az eredetvédelem és a versenyképesség között.

A megnyilvánuló komparatív előnyök mérésére több módszertan is kidolgozásra került. Az eredeti számítási formulát Balassa (1965) használta:

$$B_{ij} = \left(\frac{X_{ij}}{X_{it}} \right) / \left(\frac{X_{nj}}{X_{nt}} \right), \quad (1)$$

ahol X jelöli az exportot, i a vizsgált országot, j a vizsgált terméket, t a termékcsoporthoz, míg n a viszonyításul vett ország csoportot. A számítások mögött az a gondolatmenet áll, miszerint a megnyilvánuló komparatív előny (illetve annak hiánya) megkapható, ha a vizsgált országban az adott termék exportjának részarányát az összes exporthoz viszonyítva összehasonlítjuk a viszonyításként vett ország csoport ugyanígy képzett részarányával.

Ha az így kapott B index értéke nagyobb egynél, akkor a vizsgált ország megnyilvánuló komparatív előnyökkel rendelkezik az adott ország csoporthoz képest, míg a mutató 0 és 1 közé eső értéke annak hiányát jelzi.

A Balassa-indexet számos kritika érte, elsősorban a különböző agrárpolitikai tendenciák figyelmen kívül hagyása, valamint az index aszimmetrikus volta miatt. A kereskedelem szerkezetét jelentősen torzíthatják a különböző állami beavatkozások, illetve kereskedelmi korlátozások, azonban az aszimmetrikus B-index szerint a komparatív előnyöknek annak 1 és végtelen közötti értéke jelezheti, míg a komparatív előnyök hiányát csak 0 és 1 közé eső tartománya. Ez utóbbi problémára próbál megoldást találni a Hinloopen és van Marrewijk (2001) által bevezetett klasszifikáció a B-index vonatkozásában, miszerint az alábbi csoportok képezhetők a Balassa index alapján:

- Komparatív előnyök hiánya: $0 < B \leq 1$
- Gyenge komparatív előny: $1 < B \leq 2$
- Átlagos komparatív előny: $2 < B \leq 4$
- Erős komparatív előny: $4 < B$.

Vollrath (1991) három további mutatószámot képzett a fenti hiányosságok kezelésére: relatív kereskedelmi előny, relatív export előny logaritmus, illetve a megnyilvánuló versenyképesség. A relatív kereskedelmi előny index (RTA) az export mellett az import szerepét is figyelembe veszi, s a relatív export előny és a relatív import előny különbségként áll elő:

$$RTA_{ij} = RXA_{ij} - RMA_{ij} \quad (2)$$

ahol $RXA_{ij} = B_{ij}$ és $RMA_{ij} = (m_{ij} / m_{it}) / (m_{nj} / m_{nt})$ (m jelenti az importot), vagyis,

$$RTA_{ij} = \left(\frac{X_{ij}}{X_{it}} \right) / \left(\frac{X_{nj}}{X_{nt}} \right) - \left(\frac{M_{ij}}{M_{it}} \right) / \left(\frac{M_{nj}}{M_{nt}} \right) \quad (3)$$

Abban az esetben, ha $RTA > 0$, az index komparatív előnyt jelez az adott országban, míg negatív érték esetén annak hiányát. Ez a formula a kereslet és a kínálat hatásait egyaránt figyelembe veszi, így pontosabb képet nyújt a csak az exportot vizsgáló modellekhez képest. Minél magasabb a mutató értéke, annál nagyobb az adott ország versenyképessége. A

Vollrath által használt másik két mutató közül az egyik az RTA mutató logaritmus, míg a megnyilvánuló versenyképesség néven ismert harmadik mutató az alábbi módon áll elő:

$$RC_{ij} = \ln RXA_{ij} - \ln RMA_{ij} \quad (4)$$

Pozitív $\ln RXA$ és RC értékek a versenyképességet jelzik, míg a negatív értékek a versenyképesség hiányát. A legnagyobb előnye e két utóbbi indexnek az, hogy mindkét mutató szimmetrikus, illetve az RTA mutatóhoz hasonlóan mind az export, mind pedig az import szerepét figyelembe veszik.

A hazai és a nemzetközi szakirodalom egyaránt gyakran kapcsolja össze a megnyilvánuló komparatív előnyök tanára épülő modelleket a kereskedelmi elméletek újabb irányvonalával, ezáltal újabb és mélyebb elemzéseket megengedve (Gehlhar-Pick [2002], Fertő [2004]). Ez a fajta megközelítés a kétoldalú kereskedelmi kapcsolatok ár és minőség dimenziója melletti megkülönböztetést tűzi ki célul. Ennek érdekében bevezetésre került az egységérték különbség (UVD) fogalma, ami az exportált és az importált javak egységértékének különbsége, az alábbiak szerint:

$$UV^x_{ij} = X_{ij}/Q^x_{ij} \text{ és } UV^m_{ij} = M_{ij}/Q^m_{ij}, \text{ tehát } UVD_{ij} = UV^x_{ij} - UV^m_{ij} \quad (5)$$

ahol X jelenti az exportot, M az importot, Q jelöli a mennyiséget, i az adott terméket, valamint j az adott partner-országot. A fenti klasszifikáció mellett a kereskedelmi mérleg (TB) fogalmát kell még használni az újfajta megközelítéshez, amely egyszerűen előáll az adott termék exportértékének és importértékének különbségéből.

A fenti két fogamat (UVD és TB) felhasználva a szakirodalom az alábbi kategóriákat (GP indexeket Gehlhar-Pick [2002] nyomán) különbözteti meg az ár- és minőség-versenyképesség vizsgálatához:

- A kategória (ár-versenyképesség): $TB_{ij} > 0$ és $UVD_{ij} < 0$,
- B kategória (ár-versenyképtelenség): $TB_{ij} < 0$ és $UVD_{ij} > 0$,
- C kategória (minőség-versenyképesség): $TB_{ij} > 0$ és $UVD_{ij} > 0$,
- D kategória (minőség-versenyképtelenség): $TB_{ij} < 0$ és $UVD_{ij} < 0$

A fenti négy kategória alapján jól megkülönböztethetőek az egyes országok termékeinek versenyképessége az ár és minőségi dimenziók mentén. Nem szabad azonban figyelmen kívül

hagyni, hogy a fenti módszer csak a kétirányú kereskedelmi kapcsolatok jellemzésére használható, az egyirányú kereskedelmi kapcsolatokra (amikor két ország viszonylatában csak exportról, vagy csak importról beszélhetünk) nem.

A fenti mutatószámok kiszámításához az EUROSTAT kereskedelmi adatbázisának (CN8) adatai kerültek felhasználásra. A nyolc tizedes jegyű bontású termékkategóriák közül öt termékcsoporthoz adatai, míg a benchmarkként használt három termékhez tartozó öt különböző termékcsoporthoz értékei kerültek megvizsgálásra annak érdekében, hogy a hagyományos gyümölcs-párlatok versenyképességéről képet kaphassunk.

A vizsgálat eredményeinek értelmezésekor figyelembe kell venni, hogy az adatok a CN8 adatbázisból származnak, amely ugyan meglehetősen mély bontásban is rendelkezésre bocsát adatokat, azonban a fent említett gyümölcs-párlatok kategóriákon belül további bontást nem tesz lehetővé. Mivel ilyen mély megbontású adatbázis nem létezik, a dolgozat azzal a feltételezéssel él, hogy ezek a termékkategóriák tartalmazzák az eredetvédett gyümölcs-párlatok nemzetközi kereskedelmére vonatkozó adatokat is.

A 2001-2011 közötti adatokból képzett idősorok lehetőséget biztosítanak az EU csatlakozás hatásának vizsgálatára is. Az adatbázis egyes új tagországokra vonatkozó hiányosságai, illetve a korábban ismerttetett területi lehatárolás miatt az indexek Bulgária, Csehország, Magyarország, Lengyelország, Románia és Szlovénia helyzetét vizsgálják.

3 Az értekezés eredményei

3.1 Az eredetvédelem hatásai nemzeti szinten

A nemzeti szintű vizsgálatok mögötti gondolatmenet arra épült, hogy van-e különbség az öt különböző fajtájú, EU-s eredetvédelemre jogosult pálinkát előállítani jogosult főzdek és a többi főzde jövedelmezősége között, s ha igen, ezeknek van-e bármiféle kapcsolata az eredetvédelemmel.

A jövedelmezőségi mutatók közül az általános szakirodalomban leggyakrabban használt három mutatót (ROE, ROA és ROS) vizsgáltam a pálinkafőzdek esetében is. A magyar pálinkaágazatban működő vállalkozások rendkívül eltérő osztalékpolitikája és különböző adózási lehetőségei miatt a standard képlet számlálójában lévő mérleg szerinti eredmény helyett az adózás előtti eredmény lett alkalmazva annak érdekében, hogy a kapott adatok a leginkább összehasonlíthatóak legyenek egymással és a torzító hatások ki legyenek szűrve.

A jövedelmezőségi mutatók alapján továbbra megállapítható az OFJ főzdek előnye, hiszen mindhárom mutató a vizsgált időszak teljes egészében sokkal magasabb jövedelmezőségi szintet mutat az esetükben. Arányaiban a legnagyobb különbség az ágazatot jól leíró eszközarányos nyereség (ROA) tekintetében fedezhető fel, egyes években akár három-négyszeres jövedelmezőségi szinttel is rendelkeznek az OFJ főzdek.

A jövedelmezőségi mutatók stabilitását Markov-féle valószínűség átmenet mátrixszal vizsgálva az tapasztalható, hogy a pálinkafőzdek jövedelmezőségének stabilitása kifejezetten magas volt.

Amíg az előzőekben a vizsgált 65 pálinkafőzde gazdasági és jövedelmezőségi vizsgálata során az eredetvédelemre való jogosultság alapján voltak a főzdek csoportosítva, addig a klaszteranalízis során mindennemű előcsoportosítás nélkül vizsgálok, hogy a gazdasági paramétereik alapján mely vállalkozások vannak egymáshoz a legközelebb. A klaszteranalízis vizsgálata a 2010-es évre vonatkozik, ugyanis a deskriptív statisztikai adatok alapján ebben az évben volt a legkisebb eltérés az OFJ és nem OFJ főzdek között, így érdemes ebben az évben megvizsgálni azt, hogy a legfontosabb gazdasági fundamentumok mentén mely pálinkafőzdek alkotják a legközelebbi csoportosulásokat.

A Duda-Hart és a Calinski-Harabasz tesztek alapján négy klaszter lett létrehozva a Ward-féle eljárással, mely alapján négy élesen elkülönülő pálinkafőzde csoportot tudunk megkülönböztetni a gazdasági mutatóik alapján.

Az első klaszter („nagyon veszteséges kicsik”) tartalmazza a legkisebb pálinkafőzdeket (65 millió forint körüli árbevétel mellett közel 23 millió forintos adózás előtti veszteséggel és mindössze 8 alkalmazottal). Ezeknek a főzdeknek a jellemzőjük, hogy a legkisebb jegyzett tőkével és mérlegfőösszeggel rendelkeznek, s jellemzően néhány fős, a fennmaradásukért küszködő, illetve a közelmúltban indult vállalkozások.

Ezzel szemben a második klaszterben („nagy részvénytársaságok”) vannak a legnagyobb pálinkafőzdek, számos foglalkoztatottal és jellemzően részvénytársasági cégformával. A milliárdos árbevételüknek köszönhetően saját erős beruházásokra is vannak forrásaik.

A harmadik klaszter („feltörekvők”) azokat a kis főzdeket foglalja magában, amelyeket jellemzően a 2000-es évek pálinka konjunktúrájának idején alakultak, s bár egyre javuló gazdasági mutatókkal rendelkeznek, még nem érték el az optimális jövedelemtermelő képességüket.

Ugyanakkor a negyedik klaszter („dinamikus híresek”) a legdinamikusabban növekvő közepes méretű főzdeket reprezentálja, köztük több olyan főzdevel is, amelyek mind a hazai, mind pedig a nemzetközi pálinkaversenyeken huzamosabb ideje mindig az élmezőnyben szerepelnek. Az árbevételüket tekintve még a nagy részvénytársaságokat is felülműlják, s mindemellett még jelentős foglalkoztatóknak is számítanak.

A hipotézis szempontjából érdemes megvizsgálni az egyes klaszterekben az OFJ főzdek részarányát. Amíg a teljes mintában az OFJ főzdek aránya 31%, addig a „nagy részvénytársaságok” között nem található eredetvédett terméket előállító főzde, ezzel szemben a „dinamikus híresek” közel mindegyike OFJ főzde. A másik két klaszterben az OFJ főzdek aránya az átlag körüli, vagy azt valamelyest meghaladja. Összességében tehát ez alapján elmondható, hogy a gazdasági értelemben legsikeresebb főzdek között az OFJ főzdek aránya messze felülreprezentált, ugyanakkor az is látható, hogy ez önmagában még nem garancia a jó gazdasági teljesítményre, az eredetvédelem legfeljebb egy szükséges, de semmiképpen sem elégséges feltétele a gazdasági értelemben vett sikernek.

Végül, de nem utolsó sorban a három jövedelmezőségi mutató (ROE, ROA és ROS) kapcsolatát teszteltem az OFJ dummy változóval. A panel adatokon végzett regressziós számítások nem hoztak meggyőző eredményeket az eredetvédelem tekintetében. A jövedelmezőségi mutatók (ROE, ROA, ROS) és a főzdek éves beszámolóiból előálló nem működési pénzügyi adatok (pl.: alkalmazottak száma, kor, főtevékenység, de mindenekelőtt OFJ pálinka előállítására való jogosultság) közötti összefüggést vizsgálva az figyelhető meg, hogy az eredetvédelem dummy változója a szokásos szignifikancia szinteken nem releváns. A

többi vizsgált változó tekintetében elmondható, hogy a cégforma mind a ROE, mind pedig a ROA mutatóval pozitív kapcsolatban áll, míg a ROE mutatót negatívan befolyásolja az export. E két előbbi megfigyelésre az adhat magyarázatot, hogy elsősorban a Kft cégformában működő vállalkozások rendelkeznek akkora üzemmérettel, amit aztán hatékonyan ki is tudnak használni, illetve mint ahogyan az a későbbiekben részletesen is bemutatásra kerül, exportként alapvetően az alacsonyabb árkategóriájú termékek kerülnek kivitelre, így azok jövedelmezőségre gyakorolt hatása nem mindig kedvező.

Az regressziószámítás eredménytelensége miatt egyszerűbb korrelációs számításokat végeztem a kapcsolatok irányát tesztelve. A korrelációs együtthatókat tekintve elmondható, hogy a kapcsolat szorossága meglehetősen gyenge minden esetben, azonban jellemzően pozitív (leszámítva a 2010 és 2011 években a ROE mutatókhoz tartozó együtthatókat). Ez azt jelenti tehát, hogy az a tény, hogy egy pálinkafőzde jogosult eredetvédett termékek előállítására, pozitív kapcsolatban áll a vállalkozás jövedelmezőségével a vizsgált esetek többségében.

3.2 Az eredetvédelem hatásai nemzetközi szinten

A nemzetközi szinten végzett számítások arra a gondolatmenetre épültek, hogy azok a közép-európai országok, amelyek rendelkeznek eredetvédett gyümölcs párlattal, a nemzetközi kereskedelmi mutatóik alapján megnyilvánuló komparatív előnyökkel rendelkeznek. Külön számításokra került sor a versenyképesség minőségi dimenziójának feltérképezésére, feltételezve azt, hogy az eredetvédett termékek egyben minőség-versenyképesek is. A kontrollcsoportként a jerezi brandyn, calvadoson és grappán elvégzett számítások azt mutatják, hogy a dél-európai agrárnagyhatalmak eredetvédett termékei zömében erős komparatív előnyökkel rendelkeznek, s mindehhez jellemzően minőség-versenyképesség is párosul. Az eredmények azonban merően más képet mutatnak a vizsgált közép-európai országok és az azok legfontosabb célpiacának tekinthető EU15-tel folytatott kereskedelem tekintetében. Először is az EU csatlakozás hatására jellemzően nettó importőrökké váltak a vizsgált országok, s a piacvesztés különösen Magyarország esetében szembetűnő. A megnyilvánuló komparatív előnyöket vizsgáló mutatók nem mutatnak egységes képet, hiszen amíg az eredetvédett termékkel nem rendelkező (és így azt értelemszerűen exportálni nem tudó) Lengyelország az összes mutató tekintetében versenyképtelen, addig az ugyanilyen paraméterekkel rendelkező Csehország kiugróan pozitív eredményekkel rendelkezik. A régió egyik gyümölcs párlat nagyhatalmának tekinthető Magyarország tekintetében ugyanakkor a

mutatók nem egységesek, így azokból messzemenő következtetéseket nem lehet levonni. Még nyilvánvalóbb a helyzet ugyanakkor az ár és minőségi dimenziók mentén végzett vizsgálat eredményeit tekintve, hiszen a régió országai függetlenül attól, hogy van-e eredetvédett gyümölcspárlatuk, jellemzően versenyképtelenek, s csak elvétve található olyan ország, amelyik egy-egy évben ár-, vagy minőség-versenyképes lett volna.

A hipotézis vizsgálatként alkalmazandó módszertan validálása érdekében először három dél-európai ország termékén teszteltem azt. Az előbbi termékek közös jellemzője az EU-s eredetvédelmen túl, hogy mindegyik jól ismert a fogyasztók körében, s nem csak az adott országban. A feltevésem tehát az volt, hogy a Balassa-típusú mutatók megnyilvánuló komparatív előnyöket jeleznek majd ezen termékek esetében, s a Gehlhar-Pick féle klasszifikációban elsősorban minőség-versenyképes termékek lesznek, kihasználva az eredetvédelemben rejlő minőség alapú megkülönböztetést és védelmet.

Az eredmények alapján egyértelműen megállapítható, hogy a vizsgált időszakban mindhárom termék megnyilvánuló komparatív előnnyel rendelkezett. A Hinloopen-Marrewijk klasszifikáció szerint a spanyol párlat jellemzően átlagos, míg a calvados és a grappa erős komparatív előnnyel rendelkezett.

A minőség/ár versenyképesség tekintetében a Jerezi brandy a vizsgált időszak folyamán elsősorban alacsonyabb export-egységár mellett volt versenyképes, míg a francia és olasz párlatok egy-két évet leszámítva magasabb export-egységár mellett voltak versenyképesek, azaz utóbbi két termék esetén elmondható, hogy jellemzően minőség-versenyképesek voltak.

Az előző számítások tehát alátámasztják azt a feltételezést, hogy egy hagyományos, szűkebb előállítási környezetből származó termékek a nemzetközi piacon megnyilvánuló komparatív előnye van. Mindezek mellett a calvados és a grappa példája alapján az is elmondható, hogy a minőségi különbséget az árakban is érvényesíteni tudják, azaz a többek között az eredetvédelemnek köszönhető minőségi fölényt gazdasági előnnyé is tudják formálni.

Merőben más a helyzet, ha a közép-európai országok viszonylatában vizsgáljuk az eredetvédett gyümölcspárlatok helyzetét. Az EU csatlakozás hatására – sok egyéb termékcsoporthoz hasonlóan – a gyümölcsből készített alkoholok kiviteli egyenlege jelentősen romlott. Egyedül Csehország tud kiemelkedő aktívumot felmutatni a csatlakozás után egy-egy évben, azonban a többi ország – még a korábban szerény pluszt mutató Magyarország is – jellemzően nettó importőri pozíciókat vett fel a vizsgált években. Az EU csatlakozás hatására tehát jelentősen romlott a szektor külkereskedelmi mérlege.

Az előzőek fényében is érdemes megvizsgálni ezen országok komparatív előnyeit. A számítások eredményei azt mutatják, hogy a négy mutató közül mindössze Lengyelország

(eredetvédett gyümölcspárlat nélkül) esetében nem mutat egyik index sem komparatív előnyt. Magyarország esetében felemás a helyzet, ugyanakkor a többi eredetvédett párlattal rendelkező ország (Bulgária, Románia és Szlovénia) esetében az összes mutató megnyilvánuló komparatív előnyt jelzett, a Balassa-index Romániában kifejezetten erős előnyt mutatott. Árnyalja ugyanakkor a képet, hogy a Lengyelországhoz hasonlóan eredetvédett gyümölcspárlattal szintén nem rendelkező Csehország is kifejezetten erős komparatív előnnyel bírt a vizsgált időszakban.

Az ár- és minőség-versenyképesség vizsgálata hasonló eredményeket hozott. A kétirányú gyümölcspárlat kereskedelem adatai szerint a vizsgált időszakban a közép-európai régió országainak nagy része versenyképtelen volt általánosságban, mind az ár, mind a minőségi dimenziók tekintetében. Itt is megfigyelhető, hogy az EU csatlakozást követő években egyre magasabb lett a versenyképtelenség aránya.

Az egyes országok teljesítménye között mindazonáltal jelentősen különbözött egymástól. Bulgária és Csehország több esetben is ár-, vagy minőség-versenyképes volt, míg a többi országra jellemzően ezek teljes hiánya volt jellemző. 2001-hez képest – amikor is a vizsgált országok fele ár-, vagy minőség-versenyképes volt – 2009-re jelentős változás állt be, hiszen az összes ország versenyképtelenné vált. A vizsgált időszak végére tehát az eredetvédett gyümölcspárlattal rendelkező országok nemhogy minőség-versenyképesek nem lettek, hanem még ár-versenyképességüket is elvesztették. Ennek egyik legjelentősebb oka az EU-csatlakozásban keresendő, hiszen az itt vizsgált adatokból is látszik, hogy a gyümölcspárlat-kereskedelmet jellemző korábbi többletet jellemzően a hiány váltotta fel, s amíg a csökkenő arányú exportot az alacsonyabb árú termékek jellemezték, addig a térségbe jellemzően a magasabb átlagárú szeszesitalokat importálták.

A fentiek alapján tehát a dolgozat második hipotézisét – miszerint az eredetvédelemmel rendelkező országok az adott termékre vonatkozóan megnyilvánuló komparatív előnyökkel bírnak – a vizsgált közép-európai termékcsoporthoz elutasítom. Szemben a dél-európai példákkal, a közép-európai eredetvédett párlatok és azok komparatív versenyelőnyei között nem mutatható ki az összefüggés, a vizsgált termékcsoporthoz a minőségi differenciálás lehetősége nem befolyásolja pozitív irányban a nemzetközi kereskedelemben betöltött pozíciókat.

4 Következtetések összegzése

Az értekezés megállapításai alapján több tanulság is levonható. Először is fontos megállapítani, hogy az eredetvédelmi rendszerek élelmiszertermelésben betöltött szerepe nem elhanyagolható, azoknak egyre nagyobb jelentősége van. Ugyan Európában akár évszázadokra visszanyúló szabályozási környezetet is találunk, a közösségi rendszer még csak alig két évtizedes múltra tekint vissza. A földrajzi árujelzőkben rejlő lehetőségeket legjobban kihasználó dél-európai országok példája azt mutatja, hogy a rendszer bejáratottsága és beágyazódottsága elengedhetetlen feltétel a sikerhez, így az idő kérdése megkerülhetetlen. Ezen felül természetesen a rendszer szolgálatába állított erőforrások nagysága is meghatározó, hiszen a fogyasztók tudatában csak akkor rögzül kellően, ha az eredetvédett termékek differenciálása megkülönböztetett figyelmet kap. Ennek némileg ellentmond az EU-s gyakorlat, hiszen a termékdifferenciálásra használható legegyszerűbb módszert, az egységes szimbólum eszközt csak a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek esetében alkalmazza, a borok és a párlatok esetében ilyen közösségi védjegy jelenleg nem létezik. Ennek a felemás gyakorlatnak a változtatása mindenképpen szükséges a közeljövőben.

Az európai rendszer megkérdőjelezhetetlenül a legjelentősebb a földrajzi árujelzős szabályozások közül, mind előzményét, mind pedig jelenlegi gazdasági jelentőségét tekintve. Az ebben a rendszerben regisztrált termékek ismertsége és értelemszerűen az irántuk való kereslet is itt a legnagyobb, természetesen kiemelve azt is, hogy a legjelentősebb termékek világszerte keresettek. Az előzőek fényében egyértelmű, hogy az Európai Unióhoz 2004-ben és 2007-ben csatlakozott közép-európai országok számára is ez a rendszer a mérvadó, hiszen a legjelentősebb exportpiacaiknak számító országok is e szabályozás részesei. A közép-európai országok regisztrált termékeinek száma jelenleg ugyan elmarad az átlagtól, azonban az időbeli lemaradást kompenzálhatják egy-egy jól működő nemzeti rendszerrel való kombinálással.

Ezeknek a nemzeti rendszereknek a sorába illik a hungarikumok szabályozását szolgáló Hungarikum Törvény is, amit sokéves űrt betöltve fogadtak el 2012-ben. A régóta várt szabályozás a különböző igények miatt azonban túl sok feltételnek kíván megfelelni, így féltő, hogy a kiemelkedő minőségű, Magyarországhoz elválaszthatatlanul kötődő termékek exkluzivitását nem tudja biztosítani. Éppen ezért a dolgozat meglátása szerint hungarikumnak csak azokat a termékeket lenne javasolt nevezni, amik egy nemzetközi mércével mérve is megállják a helyüket, s földrajzi árujelzővel rendelkeznek. A pálinka törvény példája ugyanakkor azt mutatja, hogy ha a minőségi standardok központi szabályozás részeként le

vannak fektetve, akkor a minőséget kereső fogyasztók még az árérzékenységeről ismert magyar vásárlóközönségből is hajlandóak megfizetni az egyediségért járó felárat. A pálinka esetén látható, hogy az eredetvédelmi koncepció gazdasági értelemben is rentábilissá tud válni, így követendő példát állít egyéb termékcsoporthoz elé is.

A dolgozat két központi hipotézisének vizsgálata alapján megállapítható, hogy már a jelenlegi ismertség és piaci viszonyok között is az eredetvédett termékek előállításának jövedelmezőségi többletet tud biztosítani az élelmiszertermelők számára. A pálinka esetében egyfajta minőségi járadék figyelhető meg, melynek egyik záloga a már nemzetközi szabályozással is védett minőségi standardok betartása az egyedi adottságok kihasználása mellett. Ami a pálinkára igaz Magyarországon, s igaz egy-egy jól bejáratos, eredetvédett szeszitalra (pl.: calvados, grappa) nemzetközi szinten is, az jelenleg még nem figyelhető meg a közép-európai földrajzi árujelzős gyümölcspárlatokon, amennyiben azok nemzetközi gazdasági teljesítményét vizsgáljuk. Jelenleg tehát ezek a közép-európai párlatok még csak a saját országhatáraikon belül ismertek és keresettek, azonban a nemzetközi beágyazódásnak az egyik legjobb eszköze, ha kihasználják az eredetvédelemben rejlő lehetőségeket, mint ahogyan azt teszik a legnagyobb versenytársaik is.

A dolgozat a két hipotézisének megválaszolása mellett számos egyéb kérdésre is választ ad, mindazonáltal több újabb kutatási kérdést és irányvonalat is felvet. A közép-kelet európai országok jelenleg még csak a tanulási fázisában vannak annak a folyamatnak, aminek a végén jellegzetes nemzeti élelmiszereiket az eredetvédelem eszközeivel is támogatva sikeressé tehetik a globalizálódó élelmiszerpiacokon. Az idő előre haladtával egyre nagyobb időszakot felölelően lehet majd különböző számításokat elvégezni, felfedezve a vélt és valós tendenciákat.

Az időhorizonton túl a disszertáció vizsgálati tárgyán túlmenően is érdemes újabb vizsgálatokat végezni. A dolgozat Magyarország esetében is csak mindössze egy termékcsoporthoz végezett számításokat, ezt a későbbiekben érdemes lehet – akár hasonló módszertannal is – kibővíteni egyéb földrajzi árujelzős termékek életpályájára is.

5 Főbb hivatkozások

- ADDOR, F. - GRAZIOLI, A. [2002]. Geographical Indications beyond Wines and Spirits. The Journal of World Intellectual Property. Vol. 5. No. 6.
- ARFINI, F. [2003]. OLP characteristics, evolution problems and opportunities. DOLPHIN WP5 Final Report.
- ARFINI, F., MORA, C. [1997]. Typical products and local development: the case of Parma area. 52nd EAAE Seminar, Parma.
- ARFINI, F., BERTOLI, E., DONATI, M., MANCINI, C. [2002]. The wine routes: analysis of a rural development tool., pp. 96-109.
- BALASSA, B. [1965]. Trade liberalisation and „revealed” comparative advantage. The Manchester School, vol. 33, no. 2, pp. 99-123.
- BARJOLLE, D., SYLVANDER, B. [2000]. Some factors of success for origin labelled products in agri-food supply chains in Europe: Market, internal resources and institutions. In Sylvander, B. et al. (eds.) The socio-economics of origin labelled products in agrifood supply chains: spatial, institutional and co-ordination aspects. INRA-UREQUA. Le Mans, France.
- BELLETTI, G., MARESCOTTI, A., SCARAMUZZI, S. [2002]. Paths of rural development based on typical products: a comparison between alternative strategies. Fifth IFSA European Symposium. Florence.
- BELLETTI, G., Burgassi, T., Manco, E., Marescotti, A. Pacciani, A., Scaramuzzi, S. [2009]. The roles of geographical indications in the internationalisation process of agrifood products. In Canavari, M., Cantore, N., Castellini, A., Pignatti, E., Spadoni, R. (szerk.) International marketing and trade of quality food products. Wageningen Academic Publishers, The Netherlands.
- BELLETTI, G., MARESCOTTI, A. [1997]. The reorganization of trade channels of a typical product: the tuscan extra-virgin olive-oil. 52nd EAAE Seminar, Parma.
- BOJNEC, Š., FERTŐ, I. [2008]. European Enlargement and Agro-Food Trade. Canadian Journal of Agricultural Economics, 56(4), pp. 563-579
- DARBY K., BATTE M. T., ERNST S., ROE B. [2006]. Willingness to pay for locally produced foods: A customer intercept study of direct market and grocery store shoppers. The Ohio State University. Selected Paper prepared for presentation at the American

- Agricultural Economics Association Annual Meeting, Long Beach, California, July 23-26, 2006.
- FERTŐ, I. [2003]. A komparatív előnyök mérése. Statisztikai Szemle, 81. évfolyam, 4. szám, pp. 309-327.
- FERTŐ, I. [2004]. Agri-Food Trade Between Hungary and the EU, Századvég Publishing, Budapest, Hungary
- FERTŐ, I. [2008]. The evolution of agri-food trade patterns in Central European countries. Post-Communist Economies, 20(1), pp. 1-10
- FERTŐ, I. - HUBBARD, L.J. [2003]. Revealed comparative advantage and competitiveness in Hungarian agri-food sectors, The World Economy, 26, pp. 247–259.
- FISCHER, C. [2007]. Food quality and product export performance. An empirical investigation of the EU situation 105th EAAE Seminar, Bologna.
- GATTI, S., INCERTI, F. [1997]. The wine routes as an instrument for the valorisation of typical products and rural areas. 52nd EAAE, Parma.
- HENSELHEIT, M., Kubitzki, S., Teuber, R. [2007]. Determinants of consumer preferences for regional food. 105th EAAE seminar, Bologna.
- ITTEKSUM K. [2002]. The role of region of origin in consumer decision-making and choice, Ph.D. dissertation, Mansholt Graduate School, Wageningen, Hollandia
- JUHÁSZ A. – DARVASNÉ ÖRDÖG E. – JANKUNÉ KÜRTHY GY. [2010]. Minőségi rendszerek szerepe a hazai élelmiszergazdaságban. Agrárgazdasági Kutató Intézet, Budapest.
- LASSAUT, B., SYLVANDER, B. [1997]. Producer-consumer relationships in typical products supply chains: where are the theoretical differences with standard products? 52nd EAAE Seminar, Parma.
- MACCARINI, E. R., ZANOLI, A. [2003]. Apulian DOP olive oil production: an analysis of performance and efficiency. 83rd EAAE Seminar, Chania.
- MARESCOTTI, A. [2003]. Typical products and rural development: Who benefits from PDO/PGI recognition? 83rd EAAE Seminar.
- PACCIANI, A, BELLETTI G., MARESCOTTI, A., SCARAMUZZI, S. [2001]. The role of typical products in fostering rural development and the effects of regulation (EEC) 2081/92. 73rd EAAE Seminar, Ancona.
- SYLVANDER, B., BARJOLLE, D. [2000] Synthesis and Recommendations. Final WP7 Report. Concerted Action DOLPHINS.

- TATTAY L. [2001]. A bor és az agrártermékek eredetvédelme. Mezőgazda Kiadó. Budapest.
- TREGEAR, A. [2001] Link between OLP and consumers and citizens. DOLPHINS WP4
Synthesis.
- TREJO-PECH, C. O. – LÓPEZ-REYNA, C. – HOUSE, L. A. – MESSINA, W. [2010]: Appellation of
Origin Status and Economic Development: A Case Study of the Mezcal Industry.
IAMA 20th Annual World Forum and Symposium, Boston.
- TREVISAN, I. [2008]: The appellative “Denominazione geografica” in the marketing of grappa
from Trentino. 4th International Conference of the Academy of Wine Business
Research, Siena.
- VOLLRATH, T. L. [1991]. A Theoretical Evaluation of Alternative Trade Intensity Measures
of Revealed Comparative Advantage. *Weltwirtschaftliches Archiv* Vol. 130. (2) pp.
265–279.

6 A témakörrel kapcsolatos saját publikációk

Magyar nyelvű könyvrészlet

TÖRÖK Á. [2011]. A jerezi brandytól a Szatmári szilvapálinkáig: Spanyol tanulságok a földrajzi árujelzős magyar pálinkák számára In: Fertő I., Forgács Cs., Jámbor A. (szerk.) Változó prioritások az európai mezőgazdaságban: tanulmányok Csáki Csaba professzor tiszteletére Budapest: Agroinform Kiadó, p. 213.

Magyar nyelvű folyóiratcikk

TÖRÖK Á. – JÁMBOR A. [2012]. Változások az új tagországok agrárkereskedelmében az EU-csatlakozás után. STATISZTIKAI SZEMLE 90:(7-8) pp. 632-651.

TÖRÖK Á. [2011]. Spanyolul tanul a magyar mangalica! GAZDÁLKODÁS 4: p. 412.

Magyar nyelvű konferencia előadás

TÖRÖK Á. – JÁMBOR A. [2012]. Az EU csatlakozás hatása az új tagországok agrárkereskedelmére In: Magda S., Dinya L. (szerk.) XIII. Nemzetközi Tudományos Napok: „Zöld gazdaság és versenyképesség?” Konferencia helye, ideje: Gyöngyös, Magyarország, 2012.03.29-2012.03.30. Gyöngyös: Károly Róbert Főiskola

TÖRÖK Á. [2012]. Az eredetvédelem jelentősége a magyar pálinka ágazatban In: Kis-Simon T., Tóth É. (szerk.) LIV. Georgikon Napok: A mezőgazdaságtól a vidékgazdagságig Konferencia helye, ideje: Keszthely, Magyarország, 2012.10.11-2012.10.12. Keszthely; Veszprém: Pannon Egyetem

TÖRÖK Á. [2011]. Földrajzi árujelzős gyümölcspárlatok versenyképessége az EU-12 piacain In: LIII. Georgikon Napok Konferencia helye, ideje: Keszthely, Magyarország, 2011.09 Pannon Egyetem Georgikon Mezőgazdaságtudományi Kar

TÖRÖK Á. [2009]. Az EU eredetvédelmi szabályozásában rejlő lehetőségek a hungarikum típusú termékek számára In: III. Országos Környezetgazdaságtan PhD Konferencia. Konferencia helye, ideje: Budapest, Magyarország

Angol nyelvű könyv

TÖRÖK Á. [2010]. The competitiveness of the Hungarian pálinka: The past, the present and the future Saarbrücken: LAP Lambert Academic Publishing. 112 p. (ISBN:978-3838347363)

Angol nyelvű folyóiratcikk

- TÖRÖK Á. – JÁMBOR A. [2013]. Competitiveness and Geographical Indications: the case of fruit spirits in Central and Eastern European countries STUDIES IN AGRICULTURAL ECONOMICS pp. 25-32.
- TÖRÖK Á. – JÁMBOR A. [2013]. Agri-food trade of the New Member States since the EU accession AGRICULTURAL ECONOMICS 3: pp. 101-112.
- TÖRÖK Á. [2009]. Launching Palinka as an International Spirit CHAIN LETTER (IFAMA) 1: pp. 17-19.

Angol nyelvű konferencia előadás

- TÖRÖK Á. [2012]. The role of origin in the food industry of the 21th century The case of a Hungarian spirit In: Doris Gomezelj Omerzel, Bojan Nastav, Suzana Sedmak (szerk.) Managing transformation with creativity: 13th Management International Conference (MIC) Konferencia helye, ideje: Budapest, Magyarország, 2012.11.22-2012.11.24. Koper: University of Primorska, Faculty of Management, pp. 1-13. (ISBN:978-961-266-201-1)
- TÖRÖK Á. [2012]. The effects of GIs on competitiveness In: XI. Wellmann International Scientific Conference. Konferencia helye, ideje: Hódmezővásárhely, Magyarország, 2012.05.10
- TÖRÖK Á. [2012]. Geographical Indications: Does It Make Any Difference? In: 22nd Annual IFAMA World Forum and Symposium, The Road to 2050: "The China Factor". Konferencia helye, ideje: Shanghai, Kína, 2012.06.11-2012.06.14.
- TÖRÖK Á. [2012]. Geographical Indications: Does It Make Any Difference? In: XIII. World Congress of Rural Sociology. Konferencia helye, ideje: Lisszabon, Portugália, 2012.07.29-2012.08.04.
- TÖRÖK Á. – JÁMBOR A. [2012]. Changes in Agri-Food Trade of the New Member States since EU Accession – A Quantitative Approach In: XXVIII. International Conference of Agricultural Economists. The global bio-economy. Konferencia helye, ideje: Foz do Iguaçu, Brazília, 2012.08.12-2012.08.18.
- TÖRÖK Á. [2011]. The competitiveness of the fruit spirits coming from the New Member States in the EU-15 markets In: 2011 EAAE PhD Workshop Konferencia helye, ideje: Nyitra, Szlovákia, 2011.04.27-2011.04.29.
- TÖRÖK Á. – JÁMBOR A. [2011]. The competitiveness of fruit spirits of New Member States in terms of protected denomination of origin In: EAAE 2011 Congress: Change and

- Uncertainty – Challenges for Agriculture, Food and Natural Resources. Konferencia helye, ideje: Zürich, Svájc, 2011.08.30-2011.09.02.
- TÖRÖK Á. [2011]. Revealed comparative advantages of fruit spirits coming from the New Member States in terms of protected denomination of origin In: Transition in Agriculture - Agricultural Economics in Transition VIII. Konferencia helye, ideje: Budapest, Magyarország, 2011.12.05-2011.12.06.
- TÖRÖK Á. [2011]. Pálinka: going abroad? The position of the Hungarian national spirit in the EU-15 markets In: 6th AWBR international conference. Konferencia helye, ideje: Bordeaux, Franciaország, 2011.06.09-2011.06.11.
- TÖRÖK Á. [2011]. Pálinka: going abroad? The competitiveness of the pálinka based on RCA models In: IAMA 21st Annual Conference and Symposium. Konferencia helye, ideje: Frankfurt, Németország, 2011.06.20-2011.06.23.
- TÖRÖK Á. [2010]. The success story of the Hungarian pálinka and a possible strategy to follow In: IX. Wellmann Oszkár Nemzetközi Tudományos Konferencia: Mezőgazdaság és vidék a klímaváltozás és a válság szorításában. Konferencia helye, ideje: Hódmezővásárhely, Magyarország, 2010.04.22.
- TÖRÖK Á. [2010]. The possibilities for Hungaricums in the PDO/PGI regulation of the EU In: IX. Wellmann Oszkár Nemzetközi Tudományos Konferencia: Mezőgazdaság és vidék a klímaváltozás és a válság szorításában. Konferencia helye, ideje: Hódmezővásárhely, Magyarország, 2010.04.22.
- TÖRÖK Á. [2010]. Pálinka: an example to follow for the Hungaricums In: IFAMA 20th Annual Conference and Symposium. Konferencia helye, ideje: Boston, Amerikai Egyesült Államok, 2010.06.19-2010.06.22.